

Anders Hagström
Om Kina

Denna samling innehåller tre artiklar: Den första handlar om den ”Andra kinesiska revolutionen” (1925-27), som innebar ett svidande nederlag för den kommunistiska rörelsen i Kina, den andra om revolutionens seger 1949 (”Tredje kinesiska revolutionen”) och åren närmast därefter (med bl a Koreakriget) och den tredje om Kina under Mao Zedong. Efter respektive artikel har tillfogats lästips för den som vill tränga in djupare i ämnet. Dessutom har undertecknad även lagt till ett ganska stort antal noter.

Martin Fahlgren 14/3 2019

Innehåll

Den andra kinesiska revolutionen	1
Kinesiska revolutionen 1949	4
Kina under Mao	9

Den andra kinesiska revolutionen

I april 1927 släppte Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek) loss sina mördarband mot Shanghais arbetare. Det var början till slutet för den andra kinesiska revolutionen – en revolution som kunde ha förändrat Kinas historia, men som slutade i en katastrof. Nederlaget skulle få långtgående konsekvenser. Det bidrog inte bara till att befästa Jiang Jieshis diktatur, utan banade också väg för Stalins diktatur. I förlängningen lade det också grunden till Maos diktatur.

Saknad av ingen drevs den siste manchukejsarens abdikation igenom i början av februari 1912, efter att den kejsarliga regimen praktiskt taget kollapsat till följd av det utbredda missnöjet med den. Kina utropades till republik och en nationalförsamling i Nanjing utsåg Sun Yesen (Sun Yat-sen) som återvänt efter år i landsflykt, till president. Den västerländskt influerade Sun Yesen hade gjort sig ett namn som ihärdig motståndare till kejsardömet och aktiv förespråkare för en modernisering av Kina.

Efter diverse kohandel avgick dock Sun Yesen till förmån för kejsardömetts siste förste-minister och arméns starke man, Yuan Shi-kai (Yuan Shih-kai) som förlade regeringsätet till den gamla kejsarliga huvudstaden, Beijing, där han hade sin politiska bas. Yuan Shi-kai och hans anhängare inom krigsmakten och förvaltningen, var visserligen konservativa, men insåg behovet av en viss modernisering av landet. Sun Yesen och hans rörelse Guomindang¹ hamnade snart på kollisionskurs med den nya regimen som snabbt blev alltmer auktoritär. Inom kort tvingades Sun Yesen gå i landsflykt på nytt.

Bättre blev det inte när Yuan Shi-kai tog initiativ till en kampanj för monarkins återinförande, med honom själv som kejsare. Yuan Shi-kai dog 1916, innan planerna kunde förverkligas. De konservativa krafterna fortsatte dock att behålla greppet över Beijing-regeringen. Året efter Yuan Shikais död bildades därför en motregering under ledning av Sun Yesen i Guangzhou i södra Kina.

De båda regeringarnas makt var i verkligheten mycket kringskuren. De var inte bara tvungna att ta hänsyn till självsvåldiga provinsguvernörer. Ett tiotal så kallade krigsherrar med egna arméer, erkände inte någondera regeringen. I en del områden var det öppen fråga om det överhuvudtaget fanns någon central myndighet. Till detta kom att de styrande skikten i Tibet och Manchuriet utropat områdena som självständiga stater efter kejsardömetts fall.

Inte nog med detta. De båda regeringarna var också tvungna att ta hänsyn till en rad stormakter som hade utnyttjat manchudynastins förfall och tilltvingat sig s k exterritorialrätt över en rad kustområden, dvs även om de formellt var kinesiska åtnjöt de utländska staterna omfattande privilegier i dessa områden.

Sovjetiskt stöd

I det trängda läget kom Sun Yesen att söka samarbete med Sovjetunionen. Samtidigt som den kämpade för sitt eget liv mot de kontrarevolutionära vita generalerna, Rysslands egna krigsherrar, hade sovjetregeringen i juli 1919 vänt sig till de båda kinesiska regeringarna och föreslagit upprättande av diplomatiska förbindelser. Samtidigt hade den erbjudit sig att upphäva alla tidigare tsarryska fredsavtal som begränsade Kinas suveränitet och avstå från alla de koncessioner och särskilda privilegier som det gamla Ryssland hade haft i Kina.

Resultatet av den sovjetiska framstötten blev dels ett avtal med Beijing-regeringen, och betydelsefullare, en överenskommelse mellan Sun Yesens regering och den sovjetiska om

¹ Skrevs tidigare *Kuomintang*.

sovjetiskt stöd för Guomindangs kamp för nationell enighet och självständighet. Vapen och rådgivare började snart anlända. Guomintang reorganiserades och gavs en mer centraliserad struktur. Som en följd av det sovjetiska inflytande fick Guomindangs vagt socialistiska och nationalistiska doktrin fick en mer radikal profil och blev mer uttalat antiimperialistisk. Samtidigt beslöt Kommunistiska Internationals ledning att det unga kinesiska kommunistpartiets medlemmar skulle ansluta sig till Guomintang, som karaktäriserades som en ”revolutionär demokratisk massrörelse”, utan att partiet för den skull skulle ge upp sin organisatoriska självständighet. Kommunistpartiet som grundats 1921 hade då mindre än tusen medlemmar.

Andra revolutionen

Den 30 maj 1925 öppnade den brittiskkontrollerade polisen i Shanghai eld mot en protestdemonstration och dödade 12 studenter. Stadens arbetare svarade med en generalstrejk som fullständigt paralyserade Shanghai. Protesterna spred sig till en rad orter. Mindre än en månad senare, den 23 juni, öppnade brittisk och fransk militär i Hongkong eld mot en demonstration och dödade 52 människor. Mer än 250 000 arbetare slöt upp bakom den generalstrejk som utlystes i protest. I rasande takt spred sig nu protesterna över landet. Över hela landet bojkottades brittiska varor. Såväl fackföreningarna som bonderörelsen växte snabbt. Även kommunistpartiet såg sina led svälla. Det var upptakten till den andra kinesiska revolutionen.

Guomintang-ledningen betraktade dock massrörelsen med klivna känslor. De var visserligen nationalist, men hade också intima band till de stora jordägarna och det kinesiska kapitalet, som med tusen och ett band var länkad till den utländska imperialismen. Många av Guomindangs ledare, funktionärer och dess officerare kom ur jordägarfamiljer, eller hade släktband med den kinesiska bourgeoisin. Såväl Sun Yesen som Jiang Jieshi [Chiang Kai-shek] var svågrar till T V Soong, en av landets mer betydande finansmagnater. När arbetarnas och böndernas protester mot omänskliga villkor riktades mot sina exploatörer – riktades de också mot Guomindangs sociala bas.

Jiang Jieshis kupp

Sun Yesen hade avlidit i början av 1925. Inte långt efter hans död framträdde Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek) som ett av de tunga namnen inom Guomindangs ledning. Jiang Jieshi hade framträtt som en betydande figur först efter Guomindangs reorganisation 1924, då han gjorts till chef för dess militärakademi och ansvarig för uppbygget av rörelsens stridskrafter. Den ryskutbildade Jiang Jieshi visade sig snart ha ambitioner på att bli Kinas version av Napoleon.

I slutet av mars 1926 genomförde han en kupp riktad mot det kommunistiska inflytandet i Guomintang. Trots detta fick han fortsatt sovjetisk uppbackning och Kominternledningen vägrade att låta det kinesiska kommunistpartiet bryta med Guomintang. Istället upptogs Guomintang som ”sympatiserande parti” i Kommunistiska Internationals av internationals ledning!

Enbart Trotskij röstade emot. Redan året före hade han krävt att det kinesiska kommunistpartiet skulle lämna Guomintang. Men Trotskij röst vägde lätt i denna församling. Sedan 1925 styrdes såväl sovjetstaten som Kommunistiska internationals av en allians mellan Stalins principiösa klick av byråkrater och den kommunistiska rörelsens högerflygel, med Nikolaj Bucharin som ledande tänkare.

I grund och botten var Stalins och Bucharins kinesiska politik bara en ny version av det mekaniska stadietänkande som var utbrett inom socialdemokratien före det första världskriget och som gick ut på att efterblivna länder som Kina måste genomleva en borgerlig revolution i stil med 1789 års franska, innan det överhuvudtaget kunde bli fråga om att resa perspektivet på en revolutionär regering baserad på arbetar- och bonderåd och i harnesk mot borgarna. Ett

synsätt som förkastats av såväl Lenin och Trotskij, och som skulle ha omöjliggjort Sovjetunionens uppkomst.

Trotskij talade inte bara inför döva öron i Kommunistiska internationalens ledning. 1925 hade den revolutionärt kommunistiska vänsteroppositionen, för vilken Trotskij var en ledande talesman, förenat sina styrkor med den zinovjevitiska oppositionen, som med visst fog kunde betecknas som den dåvarande kommunistiska rörelsens centergruppering. På den Förenade oppositionens dagordning var Kina till att börja med ingen prioriterad fråga. Zinovjeviterna tenderade dessutom att dela Stalins och Bucharins synsätt. Trotskij var därför nästan ensam om att ha en klar oppositionell uppfattning om den kinesiska revolutionens nyckelfrågor.²

Norra expeditionen

I juli 1926 iscensatte Jiang Jieshi en länge propagerad militär invasion av Nordkina, den så kallade Norra expeditionen, i syfte att återföreina landet. Guomindangs marsch mot norr möttes av massivt gensvar – av en så militant karaktär att spänningarna mellan Guomindang och de breda massornas sociala krav nådde brytpunkten.

Som ett uttryck för de militanta stämningarna växte kommunistpartiets inflytande i rasande takt. I början av 1927 hade det 58 000 medlemmar och dess ungdomsorganisation 35 000, samtidigt som partiet ledde arbetar- och bondeorganisationer med tillsammans miljontals medlemmar och anhängare. Men fortfarande tvingades kommunistpartiet med den sovjetiske emissarien Michail Borodins uttryck att agera Guomindangs ”kulie” och hålla tillbaka arbetarnas och böndernas radikala krav och länka deras förhoppningar till Jiang Jieshi och Guomindang.

Terror över Shanghai

När Jiang Jieshis styrkor närmade sig Shanghai, iscensatte kommunistpartiet en resning den 21-22 mars 1927 och lyckades erövra staden. Jiang Jieshi hade dock inte en tanke på att dela makten med kommunisterna. Drygt två veckor efter intåget i Shanghai – den 12 april – iscensatte Jiang, med hjälp av utvalda Guomindangstyrkor och hemliga gangstersällskap en blodig massaker på kommunistpartiet och dess anhängare i staden.

Efter att ha krossat kommunistpartiet och arbetarrörelsen i Kinas största och viktigaste industricentra utvidgades terrorn mot radikala arbetare och bönder till att omfatta hela det Guomindangkontrollerade området.

Kominternledningen som tvingat de kinesiska kommunisterna att underordna sig Jiang Jieshi beordrade nu KKP att stödja den så kallade Guomindang-vänstern, trots Trotskijs protester. Inom tre månader hade dock dessa frasmakare slutit fred med Jiang och vänt sig mot kommunisterna.

Upproret i Kanton

Efter att i praktiken ha förrått det kinesiska kommunistpartiet och organiserat nederlaget, beordrade Stalin fram ett kuppförsök i Kanton i december 1927. Kuppen planerades att sammanfalla med öppnandet av det sovjetiska kommunistpartiets femtonde kongress. Stalin ville ha en framgång att peka på, men han fick ett blodigt fiasko på halsen.

Kuppförsöket som leddes av den tyske kommunisten Heinz Neumann krossades inom loppet av bara dagar. Den glödande stalinisten Neumann överlevde för att hjälpa till att organisera katastrofen i Tyskland några år senare då kommunistpartiets blinda sekterism hjälpte till att bana väg för Hitler. I slutet av 30-talet gick han under i den stora terrorn i Sovjetunionen. Totalt desillusionerad hade han då dragit slutsatsen att Stalin stod i ledningen för en ”kall

² Trotskijs tal och artiklar om Kina finns samlade här: [Trotskij om Kina](#).

kontrarevolution”.

En katastrof

Den andra kinesiska revolutionens nederlag var en sannskyldig katastrof av enorma mått. Hundratusentals människor mördades av Guomindang. Det kinesiska kommunistpartiet förlorade helt sina organiska band till arbetarklassen, samtidigt som arbetarklassens organisationer slogs sönder och samman. Den radikala bonderörelsen undertrycktes.

Revolutionens nederlag förstärkte dessutom den sovjetiska oppositionens isolering och underlättade för Stalin att krossa den. Som Trotskij nyktert konstaterade räckte det inte med att ha rätt, ett nederlag väger alltid tyngre än sanningen. I själva verket ledde fiaskot för den stalinistiska politiken i Kina till att Stalin gick till ännu hätskare angrepp på den Förenade oppositionen. På den femtonde kongressen uteslöts oppositionen. Den zinojevitiska delen av oppositionen valde att ge upp sina ståndpunkter och kapitulera, medan den vänsteroppositionella förkastade varje tanke på att böja sig för Stalin. Inom kort skulle den skickas i inre deportation som det första steget i en Golgatavandring som skulle sluta med dess fysiska förintelse.

Stalinistisk diktatur

Tjugo år efter den andra kinesiska revolutionens nederlag bröt det inbördeskrig ut som skulle ge det kinesiska kommunistpartiet makten över fastlandet. Men kommunistpartiet var då inte längre ett revolutionärt arbetarparti utan ett monolitiskt stalinistiskt parti som baserade sin makt på disciplinerade bondearméer – och som kunde segra därför att Jian Jieshis diktatur bokstavligen talat ruttnat sönder till följd av korruption och vanstyre. Istället för en revolutionär arbetarstat skapade de kinesiska stalinisterna en byråkratisk diktatur.

Lästips

Kenth-Åke Andersson, [Om kinesiska revolutionen 1925-27](#)
 Damien Durand, [Den kinesiska vänsteroppositionens födelse](#)
 Harold Isaacs, [Den kinesiska revolutionens tragedi](#) (ett klassiskt arbete)

Kinesiska revolutionen 1949

Den 1 oktober 1949 utropades Folkrepubliken Kina efter ett drygt tvåårigt inbördeskrig mellan Chiang Kai-sheks korrupta regim och det kinesiska kommunistpartiet, KKP. Vid makten hade de kinesiska stalinisterna försökt skapa en långsiktig allians med de delar av den kinesiska borgarklassen som var beredd att acceptera att statsapparaten kontrollerades av partiet. Men USA:s planer på en invasion av Kina fick det att avskaffa kapitalismen och upprätta en stalinistisk kommandoekonomi av samma typ som i Stalins Sovjetunionen.

Vid det andra världskrigets slut var Chiang Kai-sheks (eller Jian Jieshi som hans namn också transkriberas) så kallade nationalist-regim fullständigt underminerad till följd av dess djupt hatade vanstyre och korruption. Samtidigt hade det kinesiska kommunistpartiet, KKP, kraftfullt förstärkt sina positioner till följd av sina insatser i kampen mot den japanska invasionen.

Trots att Chiang lagt ner större energi på att slåss mot kommunisterna än mot japanerna eftersträvade KKP ändå en allians med Chiang. I dess strategi spelade nämligen Chiang och den rörelse som utgjorde hans bas, Guomindang, en nyckelroll. Enligt den stadieteori KKP hämtat från Stalin stod det väldiga Kina inför en borgerligt demokratisk revolution riktad mot den kvarvarande feodalismen och den utländska imperialismen och dess inhemska agenter den så kallade comprador-bourgeoisin. Eftersom Chiangs Guomindang enligt KKP-ledningens uppfattning hade stöd hos den nationellt sinnade delen av den kinesiska borgar-

klassen, var det nödvändigt att få till stånd en stabil allians med honom – trots att de var väl medvetna om att Chiang och den korrupta klickens kring honom var notoriskt opålitlig.

Till detta kom att Stalin kort efter krigsslutet hade klargjort för KKP:s ledning att han förväntade sig att de skulle försöka få till stånd en politisk uppgörelse med Chiang Kai-shek; att varje tanke på ett uppror var uteslutet. För att understryka sin inställning hade han över huvudet på KKP slutit en vänskapspakt med Chiangs regim.

Revolutionens uppgifter

I själva verket var Stalins och KKP:s schema inte bara en revidering av Lenins och den kommunistiska rörelsens ursprungliga uppfattning kommunisternas uppgifter i ett land av Kinas typ: Att det var kommunistpartiets uppgift att försöka vinna arbetarklassen för att ta makten och skapa en rådsregim förmögen att vinna bondemassorna och inleda en planmässig utveckling av landet i fråga i nära samarbete med arbetarklassen och andra rådsregimer i de industriellt utvecklade länderna.

Stalins och KKP:s schema hade dessutom föga med den kinesiska verkligheten att göra.

- De stora jordägarna som utgjort basen för det gamla kejsardömet och ur vars led den gamla byråkratin rekryterats, befann sig i framskridet förfall. De var inte längre förmögna att effektivt hävda sina intressen på det nationella planet.
- Även om tre fjärdedelar av de kinesiska bönderna, befolkningsmajoriteten, ägde jord var bara drygt hälften av de jordägande bönderna förmögna att försörja sig på jordens avkastning. Men också bönderna var oförmögna att hävda sina intressen på det nationella planet.
- Den industri som fanns var av ungt datum och i högsta grad beroende av och dominerad av utländska intressen. Det gjorde också att den kinesiska borgarklassen var mycket svag och beroende av den utländska imperialismen.
- När kejsardömet föll 1911 hade det funnits omkring en miljon industriarbetare i Kina, varav merparten arbetade i små verkstäder. Tio år senare hade antalet ökat med en halv miljon varav 3/5 återfanns inom transportsektorn och den lätta industrin, och de resterande i utländska företag. Industriarbetarna, arbetarklassens kärntrupp, var dessutom i huvudsak koncentrerad till ett fåtal stora städer i västra Kina.
- Om det var svårt för den kinesiska borgarklassen att utveckla en självständig identitet och roll (i form av en nationalistisk ideologi och politik), var problemet i hög grad detsamma för den kinesiska arbetarklassen. I Shanghai fanns det omkring 300 000 industriarbetare, men de omgavs och delade vardagens problem med kanske tio gånger så många hantverkare, daglönare osv.
- Det var därför följdriktigt att landets politiska scen dominerades av en svag auktoritär regim ledd av en despotisk Bonaparte-figur – Chiang Kai-shek – vars makt ytterst vilade på kontrollen över statsapparaten och Guomindang (Nationalistpartiet). Det senare var som många andra liknande rörelser i en koalition av olika byråkratiska intressen som använde sitt inflytande till att hejdlöst sko sig på samhällets bekostnad. Ju mer korrupt Guomindang blev, ju mer beroende blev det av stödet från den utländska imperialismen, främst USA.
- Till allt detta kom att lite som Guomindang var ett äkta borgerligt nationalistiskt parti var det kinesiska kommunistpartiet ett genuint arbetarparti. Efter den så kallade andra kinesiska revolutionens nederlag i slutet av 20-talet hade kommunistpartiet fördrivits från städerna och förvandlats till ett bondebaserat parti lett av en stalinistiskt skolad funktionärskår.

Vid krigsslutet kontrollerade KKP områden som tillsammans utgjorde en yta dubbelt så stor som Frankrike och som beboddes av en befolkning på runt 100 miljoner människor (men inte innehöll några industriellt utvecklade regioner). Där hade det byggt upp en egen administration och krigsmakt. I praktiken utgjorde det KKP-kontrollerade området en stat i staten.

Trots partiets kommunistiska etikett bestod dess verkliga attraktionskraft i det faktum att det utgjorde det enda existerande trovärdiga och icke-korrupta alternativet till Chiangs regim; dess antiimperialism och dess beredvillighet att – i kontrollerade former – tillfredsställa böndernas jordhunger.

Under augusti-oktober 1945 träffades Chiang Kai-shek och Mao i staden i Chongqing för att förhandla om efterkrigsordningen

Chongqing-överenskommelsen

I oktober 1945 nåddes en överenskommelse i Chongqing. KKP skulle dra sig tillbaka från en rad områden det kontrollerade och kraftigt reducera sina väpnade styrkor som vid krigsslutet uppgått till cirka tre miljoner man. I utbyte skulle en Politiskt konsultativ konferens inkallas med deltagande av kommunistpartiet för att diskutera Kinas framtid.

Chiangs amerikanska rådgivare hade också förespråkat att han skulle nå en överenskommelse med KKP. Inte för att de var beredda att acceptera KKP utan för att vinna tid. De hade heller inga illusioner om Chiangs genomkorrupta regim, men USA var oförmöget att intervensera i stor skala. En stark hemmaopinion krävde omedelbar demobilisering av den krigsmakt som byggts upp under det andra världskriget och det politiska klimatet var långt ifrån moget för nytt krigsäventyr så nära in på krigsslutet.

Chiang valde istället att falla tillbaka på sin traditionella politik och lät Guomindangs centralkommitté förkasta den Politiskt konsultativa konferensens krav på inkallande av en nationalförsamling och en ny demokratisk konstitution. Efter att ha misslyckats med att tvinga KKP

att frivilligt överlämna alla de områden de kontrollerade beordrade han sina arméer att invadera de KKP-kontrollerade områdena. I juni 1946 gick drygt två miljoner man till angrepp mot de kommunistkontrollerade områdena i norra och centrala Kina. I oktober lät dessutom Chiang inkalla en Nationalförsamling i Nanking, Guomindangs huvudstad, som antog en konstitution som gav Chiang vidsträckta maktbefogenheter.

Trots att de var kritiska till Chiangs politik fortsatte USA att backa upp hans regim i brist på andra alternativ. Chiang gavs ett kraftigt ekonomiskt bistånd och USA möjliggjorde också förflyttningen av en halv miljon Guomindang-soldater till tidigare japanskkontrollerade områden genom att ställa flygplan och fartyg till förfogande i en av de största transportoperationerna någonsin. Det överlämnade också alla den japanska arméns överblivna förråd till Chiang och försåg hans krigsmakt med tiotusentals amerikanska rådgivare.

Störta Chiang!

KKP vek först undan och lät Chiang ockupera stora delar av det område det dittills kontrollerat. Efter att hoppats på att få till stånd en politisk lösning in i det sista uppmanade KKP:s ledning till sist i februari 1947 öppet till uppror mot Chiang Kai-shek.

KKP tog snabbt tillbaka det territorium som Chiang erövat. Hans uselt ledda och dåligt motiverade stridskrafter som till stor del bestod av tvångsrekryterade och svältfödda bondsöner, var en lätt match för Folkets Befrielsearmés – FBA – vältränade och högt motiverade styrkor. I själva verket tog sig inbördeskriget formen av en successiv upprullning av ett genomrutet system.

Vid årsskiftet föll det egentliga militära avgörandet då kärnan av Chiangs återstående styrkor, cirka en halv miljon man, besegrades i det så kallade Hsuechow-slaget. Då hade Guomindang redan börjat knaka i fogarna. Över hela det Guomindang-kontrollerade området svepte en våg av protester mot den korrupta regimen och krigets förödande effekter på landets ekonomi. Den galopperande inflationen gjorde valutan praktiskt taget värdelös, samtidigt som svälten bredde ut sig. I Hong Kong bildade en inflytelserik utbrytargrupp från Guomindang en ”Revolutionär kommitté” som uttalade sig till förmån för en koalition med KKP i syfte att störta Chiang.

I slutet av januari avgick Chiang från presidentposten och efterträddes av vicepresidenten Li Zong-ren, utan att för den skull lämna ifrån sig den verkliga makten. Men det var försent. När en Guomindang-delegation försökte inleda förhandlingar möttes den av kalla handen. KKP krävde villkorslös kapitulation. I början av maj 1948 uppmanade KKP alla Chiangs motståndare att delta i en ny Politiskt konsultativ konferens för att diskutera bildandet av en koalitionsregering. I november kunde en överenskommelse undertecknas mellan KKP, Guomindangs revolutionära kommitté, och Demokratiska förbundet, det senare en lös sammanslutning av intellektuella.

I slutet av april 1949 gick Folkets befrielsearmé över den stora Yangtze-floden som delar av Kina på mitten. Några dagar senare erövrades Nanking, Guomindangs huvudstad. I september samlades den Politiskt konsultativa konferensen i Beijing och skapade en centralregering formellt ledd av KKP-ledaren Mao Zedong. I den ingick också Soong Chi-ling, änka till Guomindangs grundare Sun Yat-sen, Li Jishen, ledare för Guomindangs revolutionära kommitté, och Zhang Lan, ordförande för Demokratiska förbundet. I realiteten var det KKP som styrde i kraft av sin kontroll av FBA.

Folkrepubliken Kina

I slutet av september utsågs Beijing till ny huvudstad och den 1 oktober utropas Folkrepubliken Kina. I slutet av 1949 flydde Chiang till Taiwan, dit han överfört Guomindang-

regeringens guldreserv och sina mest pålitliga styrkor. Det kinesiska fastlandet var så gott som helt och hållet i FBA:s händer.

KKP hade dock från början inga planer på att avskaffa marknadsekonomin. Endast de företag som tillhört Chiangs anhängare eller de ”byråkratiska” kapitalisterna förstatligades, vilket gav staten kontroll över nästan en tredjedel av den industriella produktionen. De ”nationella” kapitalisterna uppmuntrades däremot att fortsätta sin verksamhet under ”den nya demokratin”, som denna politik kallades. Men KKP skulle snabbt komma att överge sina ansträngningar att skapa en långsiktig allians med de delar av den kinesiska borgarklassen som var beredd att acceptera att statsapparaten kontrollerades av det.

Koreakriget

Orsaken till omkastningen var USA:s militära intervention i Korea. Formellt under FN-flagg ingrepp USA i stor skala för att rädda den klientregim den byggt upp i södra Korea från att krossas av den stalinistiska regimen i norra delen av landet. Inom kort hade USA:s överlägsna stridskrafter slagit tillbaka den nordkoreanska invasionen och övergått till att invadera Nordkorea. USA hade så när lyckats att krossa den stalinistiska regimen, när Kina som känt sig hotat av den amerikanska framryckningen ingrep med stora styrkor i slutet av 1950 och drev tillbaka de amerikanska styrkorna till den gamla gränslinjen mellan de båda koreanska regimerna.

USA svarade med att rusta upp Chiangs styrkor och placera sin sjunde flotta mellan det kinesiska fastlandet och Taiwan. Samtidigt införde det en fullständig ekonomisk blockad av Kina. Den amerikanske befälhavaren i Korea, MacArthur, började öppet förespråka en invasion av det kinesiska fastlandet via Taiwan.

Ställd inför hotet om en invasion gick KKP till attack mot den ”nationella” borgarklassen, de forna jordägarna, politiska motståndare och kritiker (däribland de kvarvarande kinesiska trotskisterna) – kort sagt alla som kunde utpekats som motståndare till regimen. Skyldiga som oskyldiga drabbades av den statsdirigerade terrorn. Siffrorna varierar på hur många som avrättades, från minst en halv miljon upp till ett par miljoner. Det är också under denna period som den kinesiska motsvarigheten till det sovjetiska Gulag skapades; ett system av arbetsläger som snart fylldes av miljontals äkta och påstådda ”anti-revolutionärer”.

Gradvis förstatligades alla återstående privata företag, samtidigt som en planerad ekonomi av sovjetisk modell infördes, dvs en toppstyrd ekonomi där statsapparaten beslöt över huvudet på producenterna om vad det var som skulle produceras och hur det producerade skulle fördelas.

KKP:s ledning kallade detta samhällssystem för ”socialism” eftersom det ju var vad den sovjetiska regimen betecknat sitt samhällssystem sedan 30-talets mitt. Men socialism är, åtminstone om man utgår ifrån Marx, ett samhälle där den statliga apparaten, och i synnerhet dess tvångsmakt, vittrat bort och ersatts av befolkningens självförvaltning. I själva verket var det samhällssystem som KKP stod för inget annat än en byråkratisk diktatur över den arbetande befolkningen.

Lästips

Ernest Mandel, [Den tredje kinesiska revolutionen](#) (från 1950, dvs skriven kort efter kinesiska revolutionens seger)

Dick Roberts, [”Guardian” och Kina](#). Om den kinesiska revolutionen fram till segern 1949 – En polemik mot maoistiska uppfattningar.

De kinesiska trotskisterna i Kina hade en annan strategi än Mao & Co. En intressant redogörelse för detta är Greg Bentons [Revolutionärerna i Kinas städer](#).

Kina under Mao

I mer än ett kvartsekel kom Mao Zedong att sätta sin prägel på Kina. Trots att den kinesiska regimen under ledning av ”den store rorsmannen” talade om socialism hade dess verkliga politik föga med socialism att göra.

Den regering som tillträdde efter folkrepublikens utropande förklarades vara en nationell koalitionsregering. I själva verket var det en regering helt och hållet kontrollerad av det kinesiska kommunistpartiet, eller rättare sagt dess byråkratiska toppskikt. Deras koalitionspartners saknade varje tillstymmelse till självständighet.

Trots Stalins inledande motstånd mot KKP:s maktövertagande fick Kina stöd från Sovjetunionen. I februari 1950 slöts ett samarbetsavtal med Sovjetunionen. Enligt vad Mao senare påstod var det ett ganska magert avtal, men det kalla kriget gjorde Folkrepubliken till en internationell paria och den nya regimen var i desperat behov av Stalins stöd. USA gav öppet stöd till den nationalistkinesiska regimen som lyckats rädda sig över till Taiwan och som drömde om att återta kontrollen över fastlandet.

I juni invaderade den stalinistiska regimen i Nordkorea Sydkorea i hopp om att åstadkomma en snabb återförening av det delade landet. Den vitt hatade regimen i söder kollapsade visserligen, men USA ingrep i full skala. Till följd av Stalins dåvarande bojkott av FN:s säkerhetsråd kunde USA genomföra den militära interventionen i FN:s namn.³

Parallellt med interventionen genomförde USA en militär kraftsamling i, och i farvattnen runt, Taiwan och införde en handelsbojkott mot Kina.

När de USA-ledda FN-styrkorna väl slagit sig fram till den kinesiska gränsen längs floden Yalu beslöt sig Kina för att ingripa. Hundratusentals ”frivilliga” sattes in på Nordkoreas sida och lyckades till priset av enorma förluster pressa tillbaka fronten söderöver.

Koreakriget fick också till konsekvens att Beijing beslöt att göra rent hus med det som återstod av den kinesiska bourgeoisin på fastlandet. Men inte bara den utan alla som kunde misstänkas vara motståndare till regimen. Skyldiga som oskyldiga drabbades av terrorn. Siffrorna på hur många som avrättades varierar, från minst en halv miljon upp till ett par miljoner. Det är också under denna period som den kinesiska motsvarigheten till det sovjetiska Gulag skapades; ett system av arbetsläger som snart fylldes av miljontals äkta och påstådda ”anti-revolutionärer”.

På hösten 1950 invaderade kinesiska styrkor dessutom Tibet, som av tradition varit en del av Kina men som brutit sig loss efter kejsardömets fall. Kriget i Korea frös fast, först 1953 slöts ett vapenstilleståndsavtal – ännu är inget fredsavtal slutet – som i princip återställde status quo.

Femårsplan

När inbördeskriget upphörde befann sig den kinesiska ekonomin i ett kaotiskt tillstånd. Rekonstruktionen kom dock snabbt igång. Redan innan inbördeskriget var över hade regimen fått bukt med den utbredda korrupsionen – till stor del tack vare den gamla regimen sammanbrott och flykt – och stopp på den galopperande inflationen.

I början av 1950 genomfördes en jordreform som gav jord till cirka 50 miljoner hushåll och stärkte regimen ställning på landsbygden. Men Kina var samtidigt i skriande behov av industrialisering om det skulle kunna göra anspråk på att vara en modern stormakt.

Föga förvånande hämtade den kinesiska regimen sina ekonomiska idéer från Sovjetunionen.

³ Se artikelsamlingen [Koreakriget](#).

Med hjälp av sovjetiska specialister kopierade de den byråkratiskt centraliserade sovjetiska kommandoekonomin. Den första femårsplanen täckte perioden 1953-57. Och precis som den sovjetiska var den full av frustrerande flaskhalsar.

Hundra blommor

I början av 1953 hade den åldrande Stalin avlidit. Hans arvtagare insåg snabbt att förändringar var av nöden, även om de var oense om vad som behövde göras. En av deras första åtgärder var dock att avveckla instrumenten för Stalins personliga diktatur. Den fruktade chefen för säkerhetspolisen Lavrentij Berija och hans närmaste medarbetare greps och avrättades efter en hemlig rättegång.⁴

När bollen väl kommit i rullning var den svår att hejda. I början av 1956 försökte den sovjetiske partisekreteraren Nikita Chrusjtjov gripa initiativet i den inombyråkratiska maktkampen genom ett långtgående angrepp på Stalin och hans brutala regim. Trots att talet hölls vid en hemlig session vid del sovjetiska kommunistpartiets 20:e partikongress, kom del snabbt till allmän kännedom och bidrog till att spä på de byråkratiska diktaturernas växande legitimitets-kris.⁵

Påverkad av utvecklingen i Sovjetunionen och Östeuropa uppmanade Mao i maj 1956 befolkningen ”Låt hundra blommor blomma” och kritisera brister i partiets arbetsätt. Men precis som i Sovjetunionen och Östeuropa överrumplades den kinesiska ledningen av den utbredda kritiken mot partifunktionärernas godtycke och privilegier. En kritik som inte minst publicerades i partiets tongivande huvudorgan *Folkets Dagblad*.

Träffad av kritiken, men också skrämdd av den stormiga utvecklingen i Polen och Ungern – där befolkningen gjorde uppror – slog de kinesiska byråkraterna snabbt till reträtt och iscensatte en ”anti-höger-kampanj” i vilken hundratusentals människor utpekades som ”höger-element” till följd av sin kritik och utsattes för förföljelser oavsett om de var lojala partimedlemmar eller inte.

Stora språnget

Skakad av kritiken och frustrerad över den långsamma ekonomiska utvecklingen försökte Mao likt Stalin i slutet av 20-talet att forcera den ekonomiska utvecklingen. I maj 1958 proklamerade kommunistpartiets centralkommitté ”Det stora språnget”.

Under detta slagord mobiliserades miljontals människor till att tillverka stål – i små bakgårdsugnar. Tre miljoner ton stål lär ha tillverkats, det mesta av dålig kvalitet. Några månader senare, i augusti 1958, gav partiledningen order om att alla bönder måste gå med i folkkommunerna och överlämna all jord och boskap till dessa. Precis som under den sovjetiska tvångskollektiviseringen i slutet av 20-talet svarade bönderna med att göra motstånd, i den mån det var möjligt. Som en följd av den livsmedelskris som uppstod och som förvärrades av dåligt väder svält miljoner människor ihjäl under åren 1959-62.

Det utbredda missnöjet trängde långt in i parti- och statsapparaten och partiledningen såg sig tvungen att göra eftergifter. De uppenbara felgreppen kunde inte annat än undergräva Maos ställning. Men när försvarsministern Peng De-huai på våren 1959 vågade sig på att kritisera Mao stämplades han och hans anhängare som partifiender och utrensades. Peng ersattes som försvarsminister av Mao-anhängaren Lin Biao. Utrensningen av Peng De-huai tystade kritiken inom partileden, men den gjorde knappast slut på missnöjet eller stärkte förtroendet för Mao.

⁴ Se [Chrusjtjovs väg till makten](#) av Martin Fahlgren och [Chrusjtjov om utrensningen av Berija](#) (ur boken *Chrusjtjov minns*)

⁵ Se [Chrusjtjovs tal 1956](#) och [Chrusjtjov minns den 20:e partikongressen](#), samt [Chrusjtjovs tal 50 år](#) av Martin Fahlgren

Brytningen

Samtidigt nådde slitningarna med Sovjetunionen bristningsgränsen. Under våren och sommaren 1960 ägde en halvoffentlig polemik rum mellan de sovjetiska och kinesiska partiledningarna.⁶ Stämningen förbättrades knappast av att Chrusjtjov abrupt återkallade de drygt 1 400 sovjetiska vetenskapsmän och tekniker som arbetade i Kina.

Bättre blev det inte när Indien och Kina hamnade i en väpnad gränskonflikt med varandra på hösten 1962 och den sovjetiska ledningen, som försett indierna med vapen, förklarade sig neutral. Året därpå utbröt ett offentligt gräl, där tonen undan för undan skruvades upp trots Chrusjtjovs kuppattade fall från makten i oktober 1964. Kineserna började öppet hävda att Sovjetunionen ”förrått marxismen-leninismen” och allierat sig med USA.

Kulturrevolutionen

De inombyråkratiska spänningarna exploderade i mitten av 60-talet. Då tog Mao initiativ till en ”kulturrevolution” riktad mot dem som ”slagit in på den kapitalistiska vägen”.

I själva verket var det upptakten till en massiv utrensning av Maos verkliga och inbillade meningsmotståndare inom parti- och statsapparaten med hjälp av armén och miljontals fanatiserade tonåringar som uppfostrats att avguda Mao. På Lin Biaos initiativ framställdes en citatsamling, ”Maos lilla röda”, som fick stor spridning. ”Maos lilla röda” var obligatorisk läsning för de miljoner ungdomar som kallade sig för rödgardister och kom att fylla rollen som Mao-falangens stormtrupper.

Bland dem som utrensades under förödmjukande former var presidenten Liu Shaoqi och partiets generalsekreterare Deng Xiaoping, vilka demagogiskt fördömdes som ”borgerliga reaktionärer” och ”kapitalistfarare”, dvs beträtt vägen mot en restaurering av kapitalismen. De som föll offer för utrensningarna tvingades ofta att göra offentlig självkritik och utsattes likt Liu Shaoqi för misshandel av fanatiska rödgardister.

I kulturrevolutionens kölvatten följde en kulturell likriktning. Bibliotek och muséer stängdes, böcker och tidskrifter rensades ut. Studiet av den ofelbare ordförande Maos – nogsamt tillrättalagda – skrifter blev den anbefallda kungsvägen till kunskap, i såväl kokkonst som språkundervisning. Kinas tusenåriga kulturella traditioner förkastades till förmån för sterila och klichéfyllda slagord.

Föga förvånande trappades även kritiken av Sovjetunionen upp. Under 1967 började kinesiska tidningar hävda att kapitalismen återupprättats i Sovjetunionen och att det, med *Folkets Dagblads* formulering, förde ”en ursinnig imperialistisk politik i utlandet”.

Internationellt

Maoismen kom också att bli ett internationellt fenomen. Påverkade av den maoistiska propagandan framträdde en rad grupper runt om i världen med anspråk på att utgöra lösningen den långdragna kris som de stalinistiska kommunistpartierna hamnat i efter 1956. Istället för att lyssna på Moskva sökte de sanningen i Beijing.

Många kineser som insett att det enda sättet att överleva var att instämma i slagorden och applådera alla påbud hur förvirrande, dumma eller obegripliga de än var, måste ha blivit förbluffade när de ställdes inför de västerländska maoister som plötsligt började dyka upp och som stjärnögt svalde Beijings propaganda med hull och hår.

⁶ Se [Leve leninismen](#), som var den första offentliga kinesiska attacken på Moskva. Under det s k Moskvamötet med kommunistiska partier som hölls 1960, visades motsättningarna inför öppen ridå – för den albanska versionen av detta, se [Enver Hoxha om Moskvamötet 1960](#). Där finns också länkar till andra texter som handlar om detta.

I exempelvis Sverige kom maoismen – i form av Kommunistiska Förbundet Marxist-Leninisterna (KFML) – att bli den dominerande politiska riktningen inom ungdoms- och studentradikaliseringen. Ironiskt nog genom sin kontroll av den viktigaste solidaritetsrörelsen med Vietnam, De Förenade FNL-grupperna [DFFG].⁷ Ironiskt därför att Kina tillsammans med Sovjetunionen bidrog till att lägga grunden till det andra Indokinakriget sedan de vietnamesiska stalinisterna i början av 50-talet tilldelat det franska försöket att återta kontrollen av sin forna koloni ett avgörande nederlag. De sovjetiska och kinesiska ledarna pressade nämligen Viet Minh att acceptera en lösning som gjorde det möjligt för USA att återuppbygga en proimperialistisk regim i södra Vietnam.⁸

De fyras gäng

I Kina blev situationen alltmer kaotisk, i synnerhet som rödgardisterna började falla sönder i olika grupperingar, som hästskt bekämpade varandra. Under 1968 beordrades armén att återställa ordningen. Rödgardisterna neutraliserades genom att de skickades ut på landsbygden, för att, som det officiellt hette, lära av bönderna.

Följden av att rödgardisterna förpassades till kulisserna blev att armén kom att inta en nyckelställning. Men 1971 försvann dock Lin Biao överraskande från den politiska scenen. Efter drygt två år av tystnad tillkännagavs att han omkommit i en flygolycka, när han skulle ha befunnit sig på flykt efter att ha gjort ett misslyckat försök att störta Mao, vars efterträdare han officiellt utsetts till.⁹

Mao slog nu till reträtt och lät rehabilitera en rad ”kapitalistfarare”. Bl a tilläts den tidigare generalsekreteraren Deng Xiaoping göra comeback i ledningen. Deng avsattes dock på nytt efter att ha gjorts till syndabock för den kritik mot regimen och Mao som kom till öppet uttryck i hyllningarna till den då avlidne regeringschefen Zhou Enlai i april 1976. Trots att Zhou lojalt underordnat sig Mao uppfattades han allmänt som en modererande faktor.

Några månader efter Zhous död avled ”den store rorsmannen” och hans balsamerade kropp placerades i en kristallkista i ett jättelikt mausoleum på den Himmelska fridens torg. Mindre än fyra veckor efter Maos död greps och avsattes under kuppstartade former de mest kända av dem som tagit kulturrevolutionen på entreprenad, däribland Maos änka, Jiang Qing, efter ett upprört sammanträde i politbyrån.

Kuppens regissör var Hua Guofeng som av politbyråmajoriteten helt stadgevidrigt utsågs till ny partiordförande efter Mao, Hua var en grå byråkrat som den officiella propagandan påstod att Mao själv skulle ha pekats ut som sin efterträdare; ”Med dig i ledningen är jag lugn”.

I bästa stalinistiska stil anklagades de störtade partiledarna, gemenligen kallade ”de fyras gäng” av sina motståndare i partiledningen för att själva ha planerat en statskupp. Oavsett sanningshalten i dessa anklagelser var det ingen tvekan om att avsättningen av ”de fyras gäng” mötte brett stöd. De hade helt enkelt skaffat sig alldeles för många fiender inom partiapparaten.

⁷ Om maoismens inflytande (ideologiskt, politiskt och organisatoriskt) i DFFG och dess konsekvenser, se [Lärdomar av den svenska Vietnamrörelsen. Del 1](#) och [Lärdomar av den svenska Vietnamrörelsen, del 2](#). Se även [Debatten om "Trotskismen, fronterna och vietnamrörelsen"](#) som redovisar den omfattande debatt som tog fart efter det att maoisterna via DFFG riktat en hård attack på den spirande trotskismen i Sverige, med målsättningen att se till att ”trotskister” skulle kunna utestängas från DFFG.

⁸ För en grundlig redogörelse för hur detta gick till, se [Genèveavtalet 1954](#) av Stig Eriksson.

⁹ Se [Lin Biao-affären och det kinesiska kommunistpartiets 10:e kongress](#) av Torbjörn Lodén.

De fyras gäng under rättegången mot dem som hölls november 1980-januarii 1981¹⁰

Men Hua Guofeng var bara en övergångslösning hur mycket han och Maos förtroendeförklaring än blåstes upp. Det dröjde inte länge förrän Deng gjorde comeback på nytt. Denna gång definitivt. Inom kort var Huas stjärna i dalande medan Deng framstod som huvudarkitekten för Kinas väg bort från Maos epok.

Lästips

Om Mao:

Maurice Meisner, [Mao Zedong – Ett politiskt och intellektuellt porträtt](#) (bok)

Stuart Schram, [Mao Tse-tungs tänkande](#)

Philip Short, [Mao och kulturrevolutionen](#)

Gregor Benton och Lin Chun (red), [Var Mao verkligen ett monster?](#) (utdrag ur bok) – artiklar som kritiskt recenserar och diskuterar Chang-Hallidays omskrivna bok *Mao: Den sanna historien*.

Viktiga händelser.

Torbjörn Lodén, [Lin Biao-affären och det kinesiska kommunistpartiets 10:e kongress.](#)

Martin Fahlgren, [En titt bakom kulisserna i Kina - Exemplet Jiang Qing](#) (och ”de fyras gäng”)

Bokslut över den kinesiska revolutionen:

Perry Anderson [Två revolutioner](#) (jämför de ryska och kinesiska revolutionerna)

Eric Hobsbawm, [Kina under Mao](#)

Pierre Rousset, [1900-talets Kina – Kritiskt bokslut över maoismens roll i revolutionen: bidrag och begränsningar](#)

Om utvecklingen i Kina, särskilt efter Maos död:

Maurice Meisner, [Maos Kina och efteråt.](#)

[Perspektiv på Kina](#) (artiklar från *New Left Review*, januari 2019)

¹⁰ Mer om detta, se [En titt bakom kulisserna i Kina - Exemplet Jiang Qing](#) av Martin Fahlgren